

Oponentní posudek na habilitační spis Marka Pichy *Kdyby chyby*

Habilitační spis Marka Pichy se systematicky věnuje problematice myšlenkových experimentů. Téma práce je zajímavé a vysoce aktuální, nadto v češtině dosud nebylo zpracováno v této míře a s takovou důkladností a odbornou erudicí. To je třeba přivítat, neboť myšlenkové experimenty jsou ve filozofii hojně využívány. Metafilozofické zkoumání jejich povahy tedy může být užitečné pro široké filozofické publikum.

Autor v práci přehledně definuje myšlenkový experiment a pochopitelně se zaměřuje i na klíčovou otázku, zda myšlenkové experimenty mohou mít *epistemickou*, nikoli pouze didaktickou funkci. Není totiž těžké nalézt radikální skeptiky, kteří jsou vždy připraveni jakoukoli epistemickou hodnotu myšlenkových experimentů zpochybnit. Habilitační práce Marka Pichy jistě poslouží i jim, neboť je přinutí nad celou věcí se znovu zamyslet. Jinou předností práce je, že celou kapitolu věnuje i možným způsobům hodnocení myšlenkových experimentů.

Práce je napsána jasně a precizně a autorova analytická metoda je pro zvolené téma zcela adekvátní. Práci pokládám co do významu za plně srovnatelnou se zahraničními publikacemi, které se věnují myšlenkovým experimentům. Za zvláštní ocenění stojí to, že autor se v práci nespokojil jen s pečlivou rekonstrukcí a kritikou nejvýznamnějších koncepcí myšlenkových experimentů, ale předkládá i své vlastní názory a teze. V předložené práci se pokouší o jistou rehabilitaci hodnoty myšlenkových experimentů, byť je jeho stanovisko nakonec poměrně umírněné (což osobně pokládám v dané oblasti spíše za přednost).

K formální stránce spisu nemám žádné výhrady: jazyk, způsob citování i bibliografické odkazy plně odpovídají standardům vědecké práce. Ke spisu nemám ani žádné skutečně závažné obsahové připomínky. Mé následující tři poznámky je proto třeba brát jen jako body k možné diskuzi při obhajobě habilitačního spisu.

- (1) Autorovo vymezení myšlenkového experimentu (*Myšlenkový experiment je soubor pokynů určujících, jakou konkrétní situaci si představit s cílem něco zjistit*) umožňuje chápat *odhadování* jako druh myšlenkového experimentu. Autor to tvrdí na s. 32–33 spisu: „Představte si, že vás před odjezdem na dovolenou zajímá, zda se všechna

zavazadla vejdu do kufru vašeho auta. Pokud spočítáte objem zavazadel, byť jen přibližně, a srovnáte ho s objemem kufru, řešíte úkol jako matematickou úlohu. Pokud se pokusíte zavazadla do kufru naskládat, řešíte úkol jako reálný experiment.“ Autor si je vědom skutečnosti, že tento důsledek jeho pojetí myšlenkového experimentu je problematický. Problém spočívá v tom, že takový experiment nevede sám o sobě ke zjištění něčeho o světě. Slouží spíš k *motivaci určitého jednání*, zde k pokusu naskládat zavazadla do kufru automobilu (pokud jsem při myšlenkovém experimentování dospěl k závěru, že se zavazadla do kufru vejdu). Podobně je tomu a autorovým druhým příkladem, jímž je odhadování, zde jsem schopný vylézt na skálu, před níž stojím. Vyhodnotím-li situaci pozitivně, pustím se do šplhání nahoru. Myšlenkový experiment sám o sobě však není s to stanovit cokoli o povaze empirické reality: to může pouze empirické zkoumání (reálný pokus o naskládání kufrů do auta, reálný pokus o vyšplhání na skálu apod.). Je tedy otázka, zda není autorovo chápání myšlenkových experimentů příliš liberální, když za myšlenkové experimenty označuje i aktivity jako je právě odhadování. Navíc takové případy podkopávají autorovu tezi, že myšlenkové experimenty mohou mít epistemickou funkci, byť slabou.

- (2) S bodem (1) úzce souvisí má další poznámka: přestože akty jako odhadování, jak jsem konstatoval, nemohou vést ke zjišťování reálných poměrů ve světě, jiné akty, které běžněji označujeme jako myšlenkové experimenty, takovou schopnost podle všeho mají. Jedním takovým je slavný Galileův Pisánský experiment (viz s. 99–101 habilitačního spisu). Otázka, kterou bych rád předložil k diskusi, je následující: není účinnost Galileova myšlenkového experimentu dána tím, že se věnuje *obecným, zákonitým* vztahům mezi věcmi? Naproti tomu epistemická neúčinnost odhadování a dalších podobným aktů imaginace by mohla spočívat v tom, že se týkají partikulárních empirických poměrů ve světě. Pokud tato úvaha míří správným směrem, mělo by se rozlišení obecné/partikulární promítnout i do samotné definice myšlenkových experimentů.
- (3) Ke vztahu paměti a *ultima facie* zdůvodnění přesvědčení (s. 69 hab. spisu): „Na jedné straně měla [Alice] pf-zdůvodněné perceptuální aktuální přesvědčení, zároveň však měla uf-zdůvodněné dispoziční přesvědčení založené na paměti (přičemž z definice platí, že každé uf-zdůvodněné přesvědčení je zároveň i pf-zdůvodněné)“. Není mi zcela jasné, proč je přesvědčení založené na paměti (*Bert je v Paříži a vrátí se až za půl roku*)

typu *ultima facie*, zatímco percepční přesvědčení (*Zdá se mi, že vidím Berta*) jen *prima facie*. Pokud se nemýlím, přesvědčení založené na paměti může být pokládáno za rovnocenně zdůvodněné (případně rovnocenně omylné) jako přesvědčení založené na percepci – a vzhledem ke známé nespolehlivosti paměti můžeme dokonce uvažovat i o tom, že budeme percepční přesvědčení pokládat za *silněji* zdůvodněné než přesvědčení založené na paměti. Pokládal bych tedy za vhodné, aby autor osvětlil relativní epistemickou sílu percepčních přesvědčení a přesvědčení založených na paměti.

Bez ohledu na uvedené připomínky bych rád zdůraznil, že habilitační spis Marka Pichy bez nejmenších pochybností **splňuje** požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru filozofie.

V Praze dne 30. 5. 2016,

doc. Tomáš Marvaň, Ph.D.

